

Patronlar Niçin Rahatsız Oldu: Holdingler ve Toplumsal Cinsiyet Ekonomisi

Mücahit Gültekin, 27 Temmuz 2020

<http://www.islamianaliz.com/m/3854/patronlar-nicin-rahatsiz-oldu-holdingler-ve-toplumsal-cinsiyet-ekonomisi>

Ülkemizde toplumsal cinsiyetin ve İstanbul Sözleşmesi'nin sorgulanmasına patronlardan tepki geldi. Hem de ne tepki! Adeta muhtıra gibiydi.

İlk açıklamayı TÜSİAD resmi sayfasından "İstanbul Sözleşmesi Yaşatır" başlığıyla yaptı.[1]

İkinci açıklama 24 Temmuz'da Koç Holding'ten geldi. **Koç Holding**, kurumsal twitter hesabından yaptığı açıklama da şu ifadelere yer verdi: "**Ülkemizdeki herkesi ve tüm yetkili kurumları İstanbul Sözleşmesi'ni korumaya ve bağlı kalmaya davet ediyoruz.**" Hemen ardından **Sabancı ve Borusan Holding** İstanbul Sözleşmesi'ne "bağlılık" açıklamaları yaptılar. Bazıları, "Holdinglerle, sermaye ile İstanbul Sözleşmesi'nin ne alakası var!" diyerek şaşırdı. Çok alakası var, anlatacağım. Hatta en çok onların alakası var.

Sadece bizimkiler değil tabii ki. Dünyanın bütün büyük patronları toplumsal cinsiyet eşitliğinden yana. Hepsi "İstanbul Sözleşmesi", "toplumsal cinsiyet" diyor başka bir şey demiyor. **Warren Buffet** mesela. Kişisel serveti 2018 itibariyle 116 milyar dolar olan Buffet, "ABD ekonomisinin geleceği, iş dünyasında kadın potansiyelini değerlendirip değerlendirememesine bağlı" demişti.[2] Zenginlerin servetlerini hesaplamakla meşhur Forbes'in haberine göre **MacKenzie ve Bezos'lar** (Bezos'un Nisan 2020 itibariyle serveti 145 milyar dolar) toplumsal cinsiyet için yarışma bile açmışlardı.[3] **Gates'leri** zaten biliyorsunuz. Geçen sene Melinda hanım toplumsal cinsiyet için 1 milyar dolar destek sözü vermişti.[4] Zenginlerin isimlerini saymakla sizi yormayayım. Dünyada bildiğiniz bütün ultra zenginler bu işin arkasında.

İyi de koca koca patronları İstanbul Sözleşmesi'nin ve toplumsal cinsiyetin ideolojisinin etrafında kenetleyen motivasyon nedir?

Kadına yönelik şiddeti önlemek mi?

*

Sizinle Bangladeş'ten Vietnama, oradan İsveç'e Danimarka'ya, ABD ve İngiltere'ye uzanan küçük bir dünya turuna çıkacağız. Rakamlardan, dolarlardan, markalardan, kadın çalışanlardan, "hızlı moda"dan, toplu cinayetlerden, taciz ve tecavüzlerden ve tabii ki toplumsal cinsiyet ekonomisinin kirli yüzünden bahsedeceğiz.

Bangladeş'ten başlayalım.

Başkent Dakka'ya 24 km. uzaklıktaki Savar kentinde 2013'ün Mayıs ayında 8 katlı ticari bina **Rana Plaza** çöktü ve tarihin en feci toplu cinayetlerinden biri ortaya çıktı. **1134 kişi göçük altında can vermiş; 2 bin 500 kişi yaralanmış, kollarını bacaklarını kaybetmişlerdi.** Kurbanlar, dünyanın en büyük konfeksiyon markaları için çalışan **neredeyse tamamı kadın işçiler ve çocuklardı** (bina çöktüğünde plazanın kreşinde çocuklar vardı). Rana Plaza gevşek bir zemin üzerine inşa edilmişti ve binanın duvarlarında çatlaklar vardı. İşçiler bu çatlaklar hakkında bina sahiplerine şikayetlerde bulunmuştu. Ama ne bina sahiplerinin ne de marka sahiplerinin umurlarında olmamıştı.

Rana Plaza'da işçi çalıştıran markalardan bazıları şunlardı:

Adler Modemärkt (**Almanya**), Benetton (**İtalya**), Bon Marche (**İngiltere**), Camaieu (**Fransa**), Cato Fashions (**ABD**), Children's Place (**ABD**), Cropp / LPP (**Polonya**), El Corte Ingles (**İspanya**), Loblaws (**Kanada**), Kids for Fashions (**Almanya**), Kik (**Almanya**), Mango (**İspanya**), Manifattura Corona (**İtalya**), Matalan (**İngiltere**), NKD (**Almanya**), Premier Clothing (**İngiltere**), Primark (**İngiltere**), Store 21 (**İngiltere**) ve Texman (**Danimarka**).

Rana Plaza'daki katliamdan bazı fotoğraflar:

(Rana Plaza ile ilgili diğer fotoğraflar yazının sonunda eklidir)

Bu, Bangladeş'teki ilk katliam değildi. Rana Plaza'dan daha beş ay önce **Tazreen Moda Fabrikası** yanmış, **112 kişi hayatını kaybetmişti.** Tazreen'deki işçiler de C&A, Dickies, Wal-Mart, Disney gibi markalar için çalışıyordu. Rana Plaza felaketinden sonraki ilk 5 yıl içinde 109 "kaza" daha yaşanmış 500'e yakın işçi yaralanmış, 27 kişi can vermişti. Onların da çoğu tekstil fabrikalarında çalışan işçilerdi.

Rana Plaza kurbanları

Olayın altında markaların "**fast fashion**" (**hızlı moda**) dediği bir yaklaşım var. Fast fashion kısaca, markalı ürünlerin ucuza üretilip, ucuza satıldığı neredeyse tek kullanımlık, çeşitlilik yelpazesi geniş ürünleri ifade ediyor. Kıyafet tüketimi son on yılda büyük oranlarda artmış. Her yıl üretilen kıyafet sayısı ikiye katlanmış ve 2014'te ilk kez **100 milyar** aşmış. Bu, yılda ortalama yeryüzünde yaşayan her insan için 14 kıyafet ediyor. Fast Company'e göre hızlı moda yılda **150 milyar** ürün üretiyor. H&M ve Forever 21 gibi markalar her gün yeni bir tarz ürün sunarken, Topshop sitesinde haftada 400 "stil" sergileniyor. "Gelişmemiş, az gelişmiş ya da gelişmekte olan" ülkelerde üretilen "marka kıyafetleri" tüketen ülkeler ise büyük oranda ABD ve Avrupa ülkeleri. Markalar bu ürünleri Hindistan, Bangladeş, Vietnam, Nepal, Endonezya gibi ülkelerdeki tekstil fabrikalarında üretiriyor. **Tekstil fabrikalarında çalışanların ise %80'i kadın.**

Endonezya, Kamboçya, Fas, Meksika, Vietnam, Etiyopya gibi ülkelerde kadınlar çok ağır koşullar altında çalışıyor. Saat 08.00'da iş başı yapıp, gece 22.00'a kadar, 14 saat çalışıyor. Bangladeş ve Vietnam'da çalışan kadınların aldıkları ücretler o kadar düşük ki sadece %2'si yaşayabilecek kadar maaş alabiliyor.[\[5\]](#) Bu kadınların kendi ürettikleri "hızlı moda" ürünleri alabilmeleri bile mümkün değil. İş güvenlikleri yok. Kamboçya'da hamile kalan kadınlar, baskı altına alınıyor, kovuluyor. **Vietnam'da örneğin kadınlara, "hamile kalmayacaklarına dair" sözleşme imzalatılıyor.** Brezilya ve Fas'ta annelik yardımı verilmiyor.[\[6\]](#)

Doğu Avrupa'da da benzer sorunlar var. Ukrayna, Sırbistan, Hırvatistan ve Bulgaristan gibi ülkelerde de kadınlar benzer koşullar altında çalışıyor. Bu ülkelerde yaklaşık 120 bin işçi Alman markaları için kıyafet dikiyor.[\[7\]](#)

Bir de tabii ki, olayın taciz, korkutma, dayak ve tecavüz boyutu var. İşin aslı, olayın bu boyutuna ilişkin elimizde çok az veri var. Çünkü moda sektöründeki bu felaket araştırılmıyor. Rana Plaza çökmemiş olsaydı, "fast fashion" sektöründeki sömürü dünyanın gündemine gelmeyecekti. Yine de geçenlerde hazırlanan bir rapor Vietnam'da çalışan kadınların sadece emek güçlerinin değil, cinsel açıdan da nasıl sömürüldüklerini ortaya koyuyor. Rapor, "Fast Fashion" endüstrisindeki sömürüye ilişkin hazırlanmış ilk rapor. Araştırma bu endüstrideki **kadınların neredeyse yarısının şiddet ve taciz yaşadıklarını ortaya koyuyor. İşin ilginç tarafı, araştırmada markalar "gizli" tutulmuş.** Ama araştırmayı yürütenlerden Dr. Jane Pillinger, markaların ABD ve Avrupa'lı markaları içerme ihtimalinin "güçlü" olduğunu söylemiş. Şüphesiz bu anlaşılabilir bir durumdur; büyük markalar ve patronlar isimlerinin kadına yönelik taciz ve şiddetle anılmasını istemiyor. Her zaman olduğu gibi burada da "kâr" için, kadınları sistematik olarak sömüren markaların isimleri gizli tutuluyor.

Onlar işin daha çok "toplumsal cinsiyet" tarafında; kadınları işgücüne katılımı destekleyen projeler hazırlamakla meşguller. Rana Plaza faciası bu noktada da bize çok şey söylüyor. **Faciadan sonra markalar ölen ve yaralananların ailelerine tazminat ödemek istemediler. Rana Plaza'da üretim yapan 29 markanın yıllık kârları 22 milyar dolar. Markalardan talep edilen toplam tazminat ise bu kârın %0,2'siydi (binde 2).**^[8] Benetton firması mesela... Rana Plazada'da işçi çalıştıran Benetton, ölenlerin ailelerine tazminat vermek istemedi. Tazminat vermesi için 1 milyona yakın imza toplandı. **Benetton bir taraftan tazminat için ayak sürürken diğer taraftan "WE" başlıklı toplumsal cinsiyet kampanyaları düzenliyordu.**^[9] WE (Women Empowerment'in baş harfleri; Kadının Güçlendirilmesi anlamına geliyor) kampanyasının sloganları kadınlara çok önem verdiğini gösteriyordu sözde. Birinde örneğin, **"Biz, sen bedeninin sahibi olabilesin diye savaş verdik"** diyordu. Kampanya için bir de video da hazırlamıştı Benetton. Video, **"Haydi eşitlik için birleşelim"** diye bitiyordu.

WE WOMEN
EMPOWERMENT
PROGRAM

**UNITED COLORS
OF BENETTON.**

Bangladeş'te üretim yapan markalardan biri de toplamda 50 bin çalışanı olan moda ve kıyafet firması C&A'ydı. Merkezi Belçika'da bulunan C&A da sıkı bir toplumsal cinsiyet ve LGBT savunucusu. "**Eşitlik ve çeşitlilik**" sloganıyla yayınladıkları 2018 raporlarında Uluslararası Kadınlar Günü için eylem planlarını hazırladıklarını; etnik köken, cinsiyet ve LGBTQ çeşitliliğini kapsayan bir "eşitlilik haftası" düzenlediklerini duyuruyordu.

Markalar yalnız değildir "eşitlik" sloganını sömürü için kullanırken. Hükümetler de bu suçta ortak. Hükümetler "toplumsal cinsiyet eşitliği" politikaları üretmeye zorlanır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin makro göstergelerinden birinin işgücüne katılım oranları olması boşuna değildir. **Hiç kimse, toplumsal cinsiyet indeksi niçin her yıl Davos Dünya Ekonomik Forumu'nda yayınlanıyor diye sorgulamaz. Eşitliğin ölçütlerini, göstergelerini niye bu patronlar belirliyor diye merak edip de sormaz.** Reklam kampanyalarının, kamu spotlarının ve sloganların arkasına gizlenmiş kadın sömürsü kimsenin umurunda değildir. Kimse fabrikaların içinde nelerin olup bittiğiyle ilgilenmez. Hükümetler toplumsal cinsiyet eşitliği indeksinde bir kaç sıra daha yükselip, Batı'ya şirin görünme derindedir. Bangladeş bunun dramatik örneklerinden biridir.

Dakka Tribün'ün yayınladığı şu haberin manşetine bakalım: "**Dünya Ekonomik Forumu: Bangladeş Güney Asya Ülkeleri Arasında Cinsiyet Eşitliğinde En Üst Sırada**"[\[10\]](#) Haberin ayrıntıları daha da ilginç. Bangladeş, TCE indeksinde ilk yüze girmekle övünüyor. Hindistan'ı, Nepal'i, Sri Lanka'yı, Pakistan'ı, Irak ve Yemen'i nasıl geride bıraktıklarını anlatıyor. Kadın devlet başkanına sahip olmakla gurur duyuyor. "ABD'de bugüne kadar hiç bir kadın başka olmadı" diyerek bu gurura kendilerince haklı bir gerekçe buluyor. Dünya Ekonomik Forumu'nun indeksinde ellinci sıradaymış Bangladeş. Ama rapor Bangladeş'in katetmesi gereken baya bir mesafe olduğunu da eklemiş. Mesela parlamentodaki kadın sayısı %20, kabinedeki bakan sayısı hâlâ %8 oranındaymış (Hikâye, bizdeki hikayeye ne kadar

benziyor değil mi?). Bu arada Bangladeş'teki çalışma koşullarında yaşanan dramı ilginç bir istatistikle örtmeye çalışıyor haber. Batı Avrupa ülkelerindeki eşitsizliklerin kapanması için 54 yıl gerekirken, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri için 140 yıl süre gerekiyormuş. Bu eşitsizlikler dünya genelinde çok yaygınmış ve ancak 257 yıl sonra tam bir iyileşmenin gerçekleşebileceği söyleniyormuş. Yani, Bangladeş tam Batılı standartlarda olmasa da Davos Ekonomik Forumu'ndan iyi not almış...

Mango, Benetton, C&A gibi markalarının İsveç'te, Danimarka'da, İngiltere'de daha ucuza satılabilmesi için kendi halkının nasıl sömürüldüğüyle ilgilenmez Bangladeş hükümeti. Onların ilgilendiği şey indekste bir sıra daha yukarıya çıkmak, Batılı raporlardan alkış almaktır.

Gerçekten de Bangladeş Hükümeti TCE'yle övünürken Rana Plaza'da ölen vatandaşları için ne söylemişti? 4 dönemdir Bangladeş'i yöneten kadın başbakan Şeyh Hasina CNN'den Christiane Amanpour'a konuşmuş ve "Dünyanın herhangi bir yerinde kaza meydana gelebilir, tahmin edemezsin" demiş ve Texas'ta o günlerde meydana gelen bir kazada 14 kişinin ölmesini örnek vermişti.[\[11\]](#) Bir kaç yıl sonra, 2018'de, Hasina Forbes tarafından "dünyanın en güçlü 100 kadını" listesine 26. sıradan girdi. O yıl listeye bizden de bir isim girmişti: Güler Sabancı.

Uluslararası statükonun ve sermayenin arzularının hilafına davranmadıkça kadın ölmüş-çocuk ölmüş bunlar büyütülecek sorunlar değildir.

ILO da (Uluslararası Çalışma Örgütü) buna çanak tutmaktadır üstelik. Bangladeş için hazırladıkları raporda öve öve bitiremiyorlar Bangladeş'i. ILO, kadınları iş gücüne katmakta Bangladeş'in "ders kitaplarına girecek bir örneklik" sergilediğini söylüyor. Bangladeş "mikro kredi" uygulaması başlatarak kırsaldaki kadınları işgücüne dahil etmiş vs. Ama ILO'nun Bangladeş'i alkışlarken söylediği şu şey önemli:"**Ekonomik alanda, hazır giyim (sektörünün öneminin de gösterdiği gibi, kadınlar hayati bir rol oynamıştır... Hazır giyim sektör çalışanlarının büyük çoğunluğu -%80-85 oranında- kadın. Bangladeş'in son yirmi yıldaki ekonomik başarısı büyük ölçüde hazır giyim sektörünün Avrupa ve Kuzey Amerika'ya yaptığı ihracattan kaynaklanmaktadır.**"[\[12\]](#) Başka bir yerde ise ILO şöyle diyor: "**Yaklaşık 4,2 milyon işçi çalıştıran Bangladeş'te hazır giyim sanayilerinin hızlı büyümesi, Bangladeş'teki kadınlar için önemli istihdam fırsatları yarattı. Bazı tahminlere göre, sektördeki kadın işçi sayısı yüzde 80'e kadar çıktı.**"[\[13\]](#)

ILO burada kimin çıkarlarını savunuyor?

Bunları okuyunca Kore Savaşı geldi aklıma. Yöntem hiç değişmemiş. Askerlerimiz Kore'de Amerika'nın çıkarları için öldükçe ABD'li komutanlar ve ABD medyası habire övüyordu bizi. Cumhuriyet örneğin, en çok kayıp verdiğimiz dönemde, 4 Aralık 1950'de "Mc Arthur Yiğit Birliğimizi Tebrik Etti" manşetiyle çıkmıştı.

Sadece ILO değil, BM de bu sömürüye çanak tutar.

Vietnam'da, Kamboçya'da, Meksika'da, Kolombiya'da, Nepal'de, Sri Lanka'da kadınların emeği büyük markalar tarafından sömürülürken BM raporları bize ne söylüyordu? Hem 2018, hem 2019 raporlarında aynı şeyi söylediler: "**Kadınlar için en tehlikeli yer kendi evleri**"[\[14\]](#) Benetton tehlikeli değil, Mango tehlikeli değil, Joe Fresh tehlikeli değil ama, ev ve aile tehlikeli, hem de en tehlikeli! Gerçek suçluların üstü böyle örtülüyor işte, dikkatler böyle yönlendiriliyor, hedef böyle saptırılıyor.

BM'nin Bangladeş için 2012'de hazırladığı "Gender Equality and Women's Empowerment In Public Administration Bangladesh Case Study" (Kamu Yönetiminde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi: Bangladeş İncelemesi) başlıklı raporda neler söylediğine bakalım. Rapor Bangladeş'i toplumsal cinsiyet eşitliğinde ilerlemeler kaydettiği gerekçesiyle övüyor ve lafı "hazır giyim" sektörüne getiriyor: "*Kadınların artan eğitimi ve kayıtlı işgücü piyasasına katılımı Son zamanlarda ilginç bir gelişme, kadınların resmi işgücüne katılımındaki keskin artış olmuştur... Bangladeş imalat ihracat sektörüne hâkim olan hazır giyim sektöründe iki milyondan fazla kadının istihdam edildiği tahmin edilmektedir.*" ILO'nun raporlarına göre Bangladeş'te hazır giyim sektöründe (hızlı moda diye anlayın) 4 milyon 200 bin kişi çalışıyor. BM'nin Bangladeş'i övgüye layık gördüğü şey bu. Rana Plaza katliamı bu övgülerden bir yıl sonra gerçekleşti.

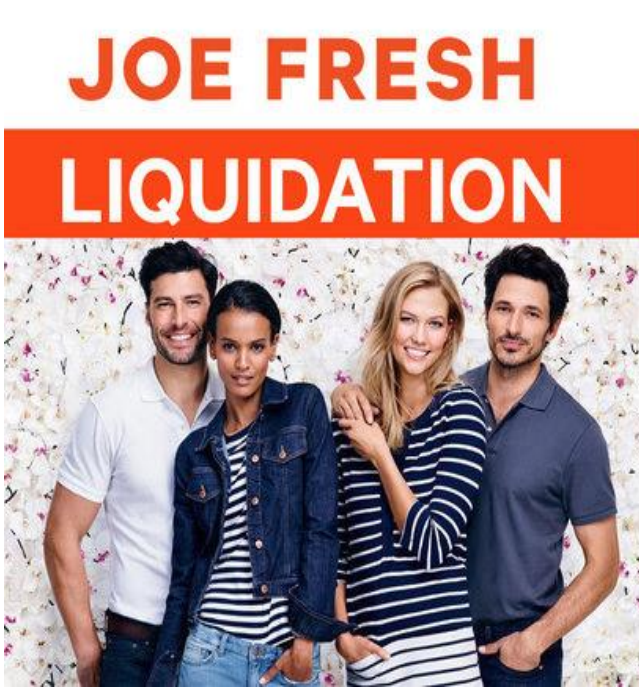
Sadece bunlar değil, USAID (United States Agency for International Development/ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı) de övüyor Bangladeş'i. Bilmeyenler için USAID'in ne olduğunu söyleyelim. Barış Gönüllüleri vardı ya hani, 1960'larda Türkiye'ye gelip, en ücra köşelere kadar yayılan Amerikalılar, işte onların bağlı olduğu kuruluşun adı USAID.

Şöyle diyor USAID: "Bangladeş, son 20 yılda kadınların ve kızların yaşamlarını iyileştirme konusunda kayda değer bir ilerleme kaydetmiştir." USAID'in açıklamasında, ayrıca "evli kadınların şiddete maruz kaldığı", 18 yaşından önce evlenmiş olmanın işgücüne katılımı sınırladığı filan vurgulanırken, doğurganlık hızının düşmesi övülüyor. USAID, toplumsal cinsiyet eşitliğine, kırsaldaki kadınların girişimciliğine destek verdiğini, onlara eğitimler düzenlediğini, mikrofinans kredileri almalarına yardımcı olduğunu vs uzun uzun anlatıyor.[\[15\]](#)

BM, ILO, USAID... farkındasınız değil mi, hepsinin söyledikleri aynı kalemde çıkmış gibi. Bu söylemlerin hepsinin çok tanıdık olduğunun da farkındasınız. Her yerde aynı laflar, aynı laflar...

Burada önemli bir şeye dikkatinizi çekmek istiyorum. Rana Plaza felaketiyle ilgili pek çok rapor ve haber okudum. Güya kadınlar için mücadele veriliyor. Ama mücadelenin odak noktasında "tazminat" var. Patronlar bunun için bile kök söktürüyorlar, orası ayrı. Ama bu sorunun merkezi değil ki! Rana Plaza adeta savaş alanına dönmüş! 1234 işçi ölmüş, 2 bin 500

kişi yaralanmış. Bu markaların eline bulaşmış olan kan tazminatla temizlenecek mi? Üstelik mücadele edenler, onların en rahat verebilecekleri şeyi onlardan istiyorlar. Yukarıda rakamları verdim; verecekleri rakam kârlarının binde ikisi. Benetton örneğinde olduğu gibi, bunu bile vermiyorlar. Ama "kadın hakları" kampanyasına gelince en alasını yapıyorlar. Yapıyorlar çünkü kendileri için ölümüne çalışacak kişilere ihtiyaçları var. Ödülümüz de TCE Index'in de bir kaç sıra yükselmek.

*

İstanbul Sözleşmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sorgulanmanın patronları rahatsız etmesinden daha doğal bir şey olamaz. "Kadına şiddet", "eşitlik" gibi söylemler kendi çıkarlarını sürdürmenin kılıfından başka bir şey değil. Bunu anlayabiliyoruz. Burada doğal olmayan şey, toplumsal cinsiyet eşitliği cephesinin ön saflarına ezilenlerin, hor görülenlerin, umursanmayanların sürülüyor olmasıdır.

Rana Plaza Faciası

Rana Plaza

Rana Plaza

Rana Plaza'da kolunu kaybeden bir kadın

©GMB Akash | gmb-akash.com | gmbakash.wordpress.com

Rana Plaza'da ayaklarını kaybeden bir kadın

Rana Plaza'da yaralanan bir kadın

[1] <https://tusiad.org/tr/basin-bultenleri/item/10610-istanbul-sozlesmesi-yasatir>

[2] <https://www.dunya.com/kose-yazisi/warren-buffett039a-kulak-vermek-lazim/15310>

[3] <https://www.forbes.com/sites/maggiemcgrath/2020/06/16/mackenzie-bezos-and-melinda-gates-team-up-on-30-million-gender-equity-contest/#185416a9393d>

- [4] <http://www.skdturkiye.org/esit-adimlar/guncel/melinda-gatesten-toplumsal-cinsiyete-1-milyar-dolar-destek>
- [5] <https://highline.huffingtonpost.com/articles/en/the-myth-of-the-ethical-shopper/>
- [6] <https://www.fabricoftheworld.com/post/unethical-fashion-exploitation-of-women-and-children>
- [7] <https://fashionunited.uk/news/business/study-exploitation-made-in-europe-human-rights-violations-plague-apparel-production/2020042948695>
- [8] <http://www.temizgiysi.org/rana-plazadaki-felaketi-ucuza-getirmenize-izin-vermeyecegiz/>
- [9] <http://www.benettongroup.com/media-press/press-releases-and-statements/benetton-launches-gender-equality-campaign-from-india-challenging-social-behaviours/>
- [10] <https://www.dhakatribune.com/bangladesh/2019/12/17/wef-report-bangladesh-top-in-gender-parity-in-south-asian-region>
- [11] <https://edition.cnn.com/2013/05/02/world/asia/bangladesh-building-collapse/index.html>
- [12] https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/comment-analysis/WCMS_234670/lang--en/index.htm
- [13] <https://www.ilo.org/dhaka/Areasofwork/equality-and-discrimination/lang--en/index.htm>
- [14] <https://tr.euronews.com/2019/08/23/bm-raporu-kadinlar-icin-en-tehlikeli-yer-kendi-evleri-kadn-haklar-tecavuz>
- [15] <https://www.usaid.gov/bangladesh/gender-equality-and-womens-empowermen>

b